



# ZÁHORSKÁ KRONIKA.

Ulastivědný sborník  
Záhoří a Pobečví.

Vychází čtvrtletně v Dol. Újezdě  
u Lipníka n. B.



Ročník VIII.

Březen 1926.

Čís. 3.

## O B S A H :

K historii objevu jeskyní černošínských. (Jar. Los.) — Z archivu města Lipníka. (Mč.) — Kozích ocáskový ze Záhoří. — Hranická Propast. (Jos. Krumpholz.) — Vodění medvěda. (Sova Otto.) — Drahotuch a starožitnosti na Pobečví. (Dr. Fr. Příkryl.) — Vázání šátků v Dolním Újezdě. (Jan Zbořil.) — Křest na Záhoří. (A. Vinklarová.) — Čertův kámen. (J. Jakeš.) — Světlo-noši. (J. Jakeš.) — Šumberk. (Ant. Svěrák.) — Pověst o tajné chodbě na hradě Helštýně. (K. J. Heinyš.) — Drobné zprávy. (Písmo Slovanů před 2.000 roky. — Runy. — Ze starých vzpomínek hranických. — Z Veselíčka: Neomylný prostředek ku zvýšení užitkovosti dobytka. — Ceník z r. 1789. — Z Vitonic: O cigánovi. — Z Dolního Újezda: U bohaté lípy. — (Štoček Dědkanský kostel v Lipníku zapůjčilo Morav. zem. museum.)

VIII. ročník »Záhorské Kroniky« vychází 1/4 letně (září, prosinec 1925, březen, červen 1926) v sešitech o 32 str. a 4 str. obálky. Roční předplatné 11 Kč, při hromadné zásilce 10 Kč; číslo u knihkupce neb sběratele 2 Kč 50 h. — Předplatné nutno vyrovnati předem složenkou poštovní spořitelny č. 209.303. Odběratelem se stal, kdo si ponechal zaslané 1. číslo.

**Adresa na všechny zásilky:** Časopis »Záhorská Kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

ZASLALI JSTE JIŽ PŘEDPLATNÉ?

Rozvoj »Záhorské kroniky« umožní jen řádně platící odběratelé. K 1. a 2. číslu byly přiloženy složenky. — Redakce hledá sběratele neb knihkupce v Kelči a v Bystřici pod Host., kteří by převzali prodej Záhorské Kroniky. Bude jim poskytnuta patřičná sleva. — Redakce a vydav. děkuje vřele Okresnímu osvětovému sboru v Lipníku n. B. za jeho vzácnou podporu.

REDAKCE.

\*

### REDAKCE DOŠLO:

**Zahrada Moravy.** Vlastiv. sborník pro mládež župy Uh. Hradištské. Ročník III. Malenovice u Zlína.

**Osvětový věstník** Brněnska, Jihlavska a Uh. Hradištska. Ročník II. Ročně 10 čísel za 10 Kč. Brno, Jakubská 1.

**Černá země,** časopis lidově výchovný, vydává Kulturní rada pro širší Ostravsko v Mor. Ostravě. II. ročník. Ročně 10 čísel 20 Kč (u knihkupců 25 Kč).

**Úhor,** kritická revue věnovaná literatuře pro mládež. Ročně 12 čísel za 16 Kč. IV. ročník. Pardubice.

**Besídka,** příloha Českého čtení pro čtenáře začátečníky. 1925, čís. 1. Cena sešitu 70 h. Užhorod.

**Loutkář.** Měsíčník pro studium a povznesení loutkařství. Ročník XII. Ročně 10 čísel i s přílohou her 40 Kč. Redakce Praha XII., Na Švihance 4, administr. v Chocní.

**Zpravodaj z Kézbybyl.** Ročník III. Ročně 10 čísel 10 Kč. Břevnov 30.

**Jak uslyším levně 5 Kw Prahu?** Knihovna Nových názorů v Uhlíř. Janovicích. Svazek B.-4., II. vydání, 52 stran, cena 7.80 Kč, pošt. 8.30 Kč.



# ZÁHORSKÁ KRONIKA.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK ZÁHOŘÍ A POBEČVÍ.  
VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOL. ÚJEZDĚ U LIPNÍKA N. B.

Ročník VIII.

Březen 1926.

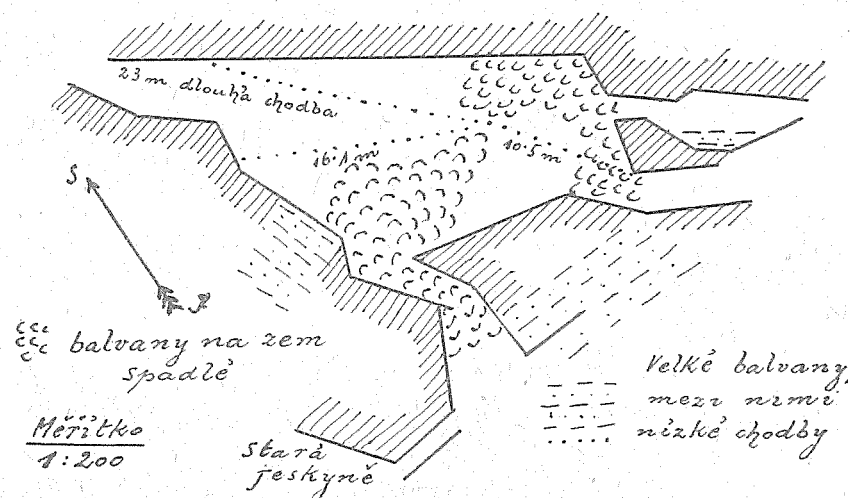
Číslo 3.

Jar. Los:

## K historii objevu jeskyní černoťinských.

Půvabné údolí teplické u Hranic zakončeno bývalo při svém jižním vyústění do širokého úvalu Bečvy, poblíže dnešní stanice Černoťín—Kelč, ještě v letech třicátých minulého století kolmým skaliskem, které lid nazýval »Čertova kazatelna«. Dnes marně bychom po něm pátrali, neboť padl za oběť rozsáhlému vápencovému lomu. Malebná skála byla takto sice zničena, za to však postupem času uvolněny byly při lámání kamene otvory vedoucí k vodním jeskyním černoťinským, nevelikým, avšak zajímavým. Vchody tyto byly postupně zasypávány, takže jeskyně již nejsou přístupny; nemám ovšem zpráv, zda snad v poslední době nebylo při pokračujícím prohlubování lomu znovu na ně naraženo.

Nejdále známa je t. zv. »Stará« jeskyně, menších rozměrů (7—8 m největší délka od východu k západu, největší šířka 4—5 metrů dle Dr. Remeše), ležící na západ od vchodu do »Nové« jeskyně; tato objevena byla náhodou počátkem února r. 1899 a prozkoumána p. B. Kmentem, účetním vápenky, který ji i změřil a nakreslil náčrt půdorysu. Rozměřová data i náčrt dal pan



JESKYNĚ ČERNOŤINSKÉ DLE NÁČRTU KMENTOVA.

Kment k použití Dru M. Remešovi, jenž navštívil jeskyni dne 29. srpna 1899 a uveřejnil popis její v Časopisu vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, ročník XVII. č. 68., str. 148—153. Článek vyšel též jako samostatné dílko a je nazván: »Jeskyně v devonském vápenci černotínském u Hranic«.

Vyjmám z něho několik údajů.

Vchod do »Nové« jeskyně počínal propástkou 8—9 m hlubokou o průměru asi 3 m, jejíž dno bylo pokryto vodou 2—3 m hlubokou. Propáстка byla zasypána tak, aby bylo možno sestoupiti. Nezi spadlými balvany vedly úzké, nízké chodby. Poněvadž jedna z nich byla nápadna silnou ozvěnou, pronikl do ní p. Kment a dostal se tak do »Nové« jeskyně. Vstupní chodba vede dle p. Kmenta od vchodu směrem ssv., načež se na délku 6 m lomí k sz. a ústí v »Nové« jeskyni, která sestává z prostory 24 m dlouhé, 10—12 m široké; největší výška naměřena 15 m.

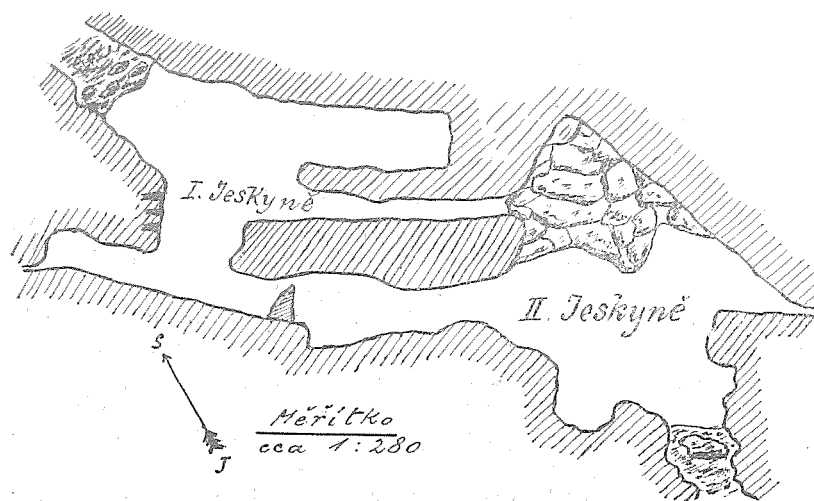
Při zadní (severní) stěně ohraničující jeskyni odbočuje k severozápadu chodba 23 m dlouhá (délka počítána, jak se zdá dle náčrtce, od středu ústřední síně), je naplněna vodou 3—4 m hlubokou a končí svahem vzhůru vedoucím, tvořeným hlinitým nánosem. Tímže směrem (sz.) vede ještě jedna chodbička, poblíže vyústění vstupní chodby do ústřední prostory, vyčnívala však tak nepatrně nad hladinu vodní, že její rozměry nemohly býti změřeny. Ve východní stěně ústřední prostory, přímo proti vyústění chodby severozápadní, je vchod do chodby vedoucí k jihovýchodu v délce 17 m, široké s počátku 1½ m a v dalším průběhu se rozšiřující na 5 m. Souběžně s předešlou, oddělena od ní jen úzkou skalní mezistěnou a více k jihu položena, vede poslední chodba rovněž k jihovýchodu; je dle odhadu asi 10 m dlouhá, dno její bylo za návštěvy Dra Remeše pokryto bahnem, takže nebylo možno hlouběji do ní vniknouti.

To jsou data nezbytná pro porozumění dalšího.

Před několika lety, kterého roku to bylo, si již nepamatují, našel Dr. Absolon při prohlížení starých spisů v zemském museu v Brně plán jeskyně nadepsaný »Plan der Höle«, podepsaný Königem a datovaný z r. 1869. Plán sestával z půdorysu dvou větších jeskynních prostor, označených prostě »I. jeskyně« a »II. jeskyně« s několika přilehlými vodními kanály a z průřezu vedeného od vchodu do jeskyně vodním kanálem do domovité prostory »II. jeskyně«. Záhy nalezen byl i článek, vztahující se k tomuto plánu. Napsal jej Thaddäus Millian a uveřejnil r. 1870. v »Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der kais. königl. mähr. schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde Nr. 9. Beilage der Mittheilungen 1870.«<sup>1</sup> Článek je nadepsán: »Die neuen Felsengrotten bei Weisskirchen, ein Stück Unterwelt.«<sup>2</sup> K článku při-

<sup>1</sup> »Notizen-Blatt« historicko-statistického oddělení c. k. moravsko-slezské společnosti. k povznesení orby a přírodních věd. Čís. 9.

<sup>2</sup> Nové skalní jeskyně u Hranic, část podsvětí.



JESKYNĚ ČERNOTÍNSKÉ DLE PLÁNU KÖNIGOVA.

pojeno je několik velmi pěkných rytin, znázorňujících význačnější jeskynní části. Hned na počátku uvádí Millian, že počátkem února 1866. byl učiněn při lámání kamene pozoruhodný objev jeskynní v lomu, který pohltil krásný skalní kolos zv. »Čertova kazatelna«. Prozkum nových jeskyní provedl Millian s Königem a notářem Prchalem, kterýž dal zhotoviti potřebný člun.

Tento historicky i jinak vysoce zajímavý a cenný plán jakož i dílo nejsou dosud vůbec známy v odborné literatuře, vztahující se k moravským jeskyním. Jejich nalezením vysvětlena byla rázem poznámka tužkou připsaná v exempláři knihy Řehoře Wolného: »Die Markgrafschaft Mähren, I. Band. Prerauer Kreis«, uložená v olomoucké studijní bibliotece, kteroužto poznámku cituje Dr. M. Remeš ve svém pojednání »Propast hranická« (zvláštní otisk z Časopisu vlasteneckého spolku musejního v Olomouci čís. 73.). Český překlad: Roku 1866 byla objevena pozoruhodná propast nedaleko »Čertovy kazatelny« u Hranic.

Domněnka, že by plán Königův a článek Millianův mohl se vztahovati na t. zv. Starou jeskyni, záhy ukázala se velmi pochybnou. Oproti jedinému prostoru »Staré« jeskyně, malých rozměru a bez rozvětvení přicházely tu v úvahu prostory dvě, z nichž zejména domovitá »II. jeskyně« je pozoruhodných rozměrů, s přilehlými vodními chodbami; je vyloučeno, že by se nebyl Dr. Remeš zmínil o chodbách rozbíhajících se ze »Staré« jeskyně, kdyby tu skutečně byly.

Za to však zjištěna byla překvapující okolnost, totiž že Kmentův náčrt »Nové« jeskyně shoduje se co do tvárnosti ústřední prostory v hrubých obrysech s tvarem t. zv. »I. jesky-

ně« plánu Königova; co však nejvíce překvapilo, byla úplně shodná poloha místa, ve kterém vstoupí do ústřední síně.

Na plánu Königově odbočuje z ústřední prostory souhlasně s náčrtem Kmentovým chodba směru severozápadního, zakončená svahem, pokrytým šterkem a hlinou; jižně od této chodby jsou v západní stěně jeskyně naznačeny skuliny, směřující rovněž k severozápadu a odpovídající poloze nízké a nad vodu sotva vyčnívající chodbě, jak ji líčí Dr. Remeš. Ve stěně východní, přímo naproti přístupné chodbě severozápadní, odbočuje dosti široká vodní chodba k jihovýchodu; její podrobnosti neshodují se úplně s popisem Remešovým, pokud se týká souhlasně položené prostory v »Nové« jeskyni; dle Königa je po celé své délce stejně široká, dle Kmenta je s počátku poměrně úzká a teprve v dalším svém průběhu se rozšiřuje. Tato neshoda, jak se ještě později zmíním, dá se lehce vysvětlit změnami poměry v jeskyni.

K chodbě předešlé druží se souběžná chodba směru jihových., značně užší, více k jihu položená, rovně vodou pokrytá; obě chodby jsou od sebe odděleny jen úzkou mezistěnou, tedy další shoda s náčrtem Kmentovým. U Königa je však jižní chodba delší než severní, kdežto u Kmenta je tomu naopak.

Celé dno »I. jeskyně« zaujímá dle Königa voda hluboká při zadní stěně a na počátku chodby severozápadní 3—4 m, kdežto směrem ke vchodu do jeskyně a k severní chodbě jihovýchodního směru zvyšuje se dno a hlubina přechází v mělčinu (4'). I toto rozdělení hloubky a mělčiny jeví nápadnou obdobu s »Novou« jeskyní: hloubka vody udána je Dr. Remešem na 3—4 m v pozadí jeskyně a v chodbě severozápadní, kdežto při vyústění obou chodeb jihovýchodních nahromaděno je dle náčrtu Kmentova husté bahno a zásypy balvanité; s nimi spojuje se zásypový kužel, svažující se sem od vstupné chodby. Jest zřejmo, že místa tato jsou zaplněná bývalé mělčiny.

Tedy celkový tvar »Nové« jeskyně i nápadně obdobné rozvržení hloubky a mělčiny svědčily pro to, že »Nová« jeskyně je totožná s Königovou »I. jeskyní« a že objev z r. 1899. je vlastně jen znovuzkříšením objevu z r. 1866., dávno již zapomenutého. V tomto případě by byl jediný rozdíl v tom, že původně pronikli objevitelé chodbičkou vedoucí k jihovýchodu a končící propástkou téměř na samém prahu hlavní jeskynní prostory, kdežto r. 1899. byl prolomen vchod daleko jižněji a proniknuto bylo do jeskyně poměrně dosti dlouhou, lomenou vstupní chodbou ve výsledném směru severním, která na plánu Königově chybí.

Co však je úplně rozlišné a nasvědčovalo by tomu, že se přece jen jedná o dvě různé jeskyně, je okolnost, že Kment uvádí pro »Novou« jeskyni dvojnásobné rozměry nežli König pro »I. jeskyni«. To mne dlouho zarazelo, konečně jsem však zjistil jakýsi rozpor mezi rozměrovými daty Kmentovými a jeho

náčrtem. Měřítka náčrtu je totiž udáno poměrem 1:200, t. j. 1 cm = 2 m. Vzal jsem poměr tento za základ a kontroloval rozměry jeskyně odpichováním pomocí kružítko a tu jsem shledal, že všechny vzdálenosti jsou vzhledem k danému měřítku udány zdvojnásobený. To byl ovšem výsledek nečekaný, který připouštěl toliko dvě možnosti: buď Kment špatně měřil nebo udal na náčrtu chybné měřítko. Která z obou možností je správná, nemohu ovšem rozhodovat. Jestliže však je správné měřítko, pak není nejmenší pochybností, že objevitelé z r. 1899. vnikli do prostor již dávno objevených, a to jen do jedné jejích části, kdežto část druhá (II. jeskyně) jim zůstala utajena následkem zasutí příchodu k ní. V daném případě nepadaly by na váhu menší rozdíly v půdorysu »Nové« jeskyně a Königovy »I. jeskyně«, neboť ty dají se lehce vysvětlit jednak rozdílnou výškou hladiny vodní v době pořizování obou půdorysných snímků (za poklesu hladiny vynořují se při nízkém stropu často partie, které jinak jsou ponořeny pod hladinu), jednak řícením uvolněných vrstev s klenby a hromaděním bahna, procesem to, který postihuje všechny jeskyně bez rozdílu.

König byl technickým úředníkem železničním. Plán jeho jakož i průřez jeskynní je velmi pečlivě vypracován. Četná hloubkoměrná i výškoměrná data doplňují přehled.

Předpokládá se, že z důvodů uvedených výše odpovídá »Nová« jeskyně skutečně prostoru označenému »I. jeskyně«, zmíním se ještě o prostorách, které zůstaly neznámy r. 1899. Počínají vodním kanálem, který co třetí, nejjíznější složka řadí se souběžně k oběma popsaným již chodbám směru jihovýchodního. Vstup k němu je na pláne zakreslen jako přímé pokračování chodbičky, kterou se r. 1866. do jeskyni vniklo. Od prostřední (sousední) chodby směru jihových. dělí jej stěna přibližně 2½ m silná. Téměř hned na počátku sужují kanál výstupky boční skalní stěny tak, že sotva bylo možno protáhnouti tudy člun. Zároveň uvolněné vrstvy stropové snižují se tu hluboko k hladině vodní. Částečné sřícení stropu a zásypy balvanů vnikající sem při prorážení pozdějšího vchodu byly patrně příčinou, že cesta tato byla úplně uzavřena a další pokračování kanálu stalo se nepřístupným. Bahnitě dno kanálu rychle klesá, tvoříc dle průřezu Königova prudký svah, který přichází ve hloubce asi 6 m (3°) v rovné dno. Kanál je přibližně 14 m dlouhý, průměrně 2—4 m vysoký. Kolísání výšky je způsobeno odlamováním vrstev skloněných pod úhlem 45° od východu k západu; probíhá tedy kanál od vchodu proti sklonu vrstev.

Na svém konci přechází kanál rázem v rozlehlou dómovitou prostoru 14 m dlouhou, tolikéž širokou a 11 m vysokou. Dno z větší části zabírá vodní nádrž hluboká ve středu prostory přes 5 m; odtud hloubky rychle ubývá a dno přechází v nový svah přimykající se svým vrcholkem k východní skalní stěně. Od severovýchodu zapadá do jezírka mohutný zásyp

balvanitých bloků, sřítivších se s klenby a tvořících dle Milliana jediné místo v jeskyních černotínských, na něž lze vstoupiti bez člunu. Zásyp balvanů má přibližně tvar trojúhelníku s vrcholem směřujícím k severovýchodu, největší jeho šířka měří 6 m. Krápníková výzdoba chybí úplně. Millian se ve svém popisu této prostoty zmiňuje, že za zásypy jsou v severových. stěně otvory, do nichž hozený kámen padá do vody; domnívá se proto, že tu jde o pokračování neznámých chodeb nebo případně o spojení s »I. jeskyní«. Zdá se, že domněnka Millianova o možnosti prodloužení jeskyně tímto směrem je oprávněna, neboť není z důvodů, které dále uvádím, nikterak vyloučeno, že tudy jeskyně pokračuje hlouběji do vápence.

Dle staršího názoru jsou jezírka v jeskyních černotínských ve spojení s Bečvou, poněvadž hladina jejich kolísá dle stavu vody v řece. Není to vyloučeno, domnívám se však, že spíše třeba hledati původ tohoto podzemního vodstva v povětrnostních srážkách vnikajících do skulin a puklin vápencového území a shromažďujících se co spodní voda v podzemních dutinách. Je přirozeno, že za prudkých dešťů, kdy Bečva se rozvoňuje, vniká do puklin daleko více vody nežli za dnů normálních, hladina spodních vod krasových stoupá a dle zákona o spojitých nádobách projevuje se vliv toho i ve vodních nádržích jeskyní černotínských.

Zkušenost ukázala, že větší podzemní dutiny vznikají obyčejně podél poruchového pásma, kde rozpuštění je daleko větší, pukliny daleko širší nežli ve vrstvách okolních; tím dány jsou nejvhodnější podmínky pro hromadění spodních vod na dně rozestuplých vrstev, jejichž stěny jsou pak vodami nasycenými kyslíčným uhlíčitým pozvolna rozrušovány; k účinku chemickému druží se za příznivých okolností i mechanické rozšíření puklin. Tak stává se poruchové pásmo základem jeskynních chodeb a domů. Na povrchu průběh poruchy často prozrazují řady závrtů, mísovitých to prohlubenin, které tvoří se v místě, kde vody našly si cestu do podzemí trhlinami zasahujícími až na povrch.

Něco podobného, zdá se, lze nalézt v pruhu vápenců černotínských. Jdeme-li od »Propastí« lesem k jihu, narazíme záhy na hlubokou kruhovitou sníženinu měřící přes 300 kroků v obvodu, která není nic jiného, nežli veliký závrtěk. Odtud za nedlouho docházíme na okraj lesa. Na blízkém poli bylo r. 1912 viděti mělkou mísovitou sníženinu půdy, jejíž forma prozrazuje rovněž malý závrtěk. O něco dále v prodlouženém směru naší cesty nalezl jsem ještě jeden podobný zjev, ale s obrysy málo zřetelnými. Spojíme-li závrtky tyto myšlenou linií, shledáme, že seřazeny jsou na čáře, jejíž prodloužení na severu prochází »Propastí« a na jihu dotýká se lomu, v němž jsou vchody do jeskyní černotínských. Podle toho všeho možno se právem domnívati, že mezi »Propastí« a jeskyněmi probíhá skutečně

poruchové pásmo, směřující přibližně od severu k jihu, které dalo vzniknouti jeskynní chodbě odvádějící vody, jež vnikají do závrtů a do trhlin přílehlého vápenc. masivu. Proložení poruchové čary ve směru uvrstvení vápenců tento názor podporuje, neboť i v Moravském Krasu jest to směr, podél něhož vzniká největší část chodeb jeskynních. Seřazení závrtů dává tušiti, že koloběh vod řízen byl a je snad až doposud z pod vápencového území přímo k jeskyním černotínským, odkudž pak neznámými cestami uniká k údolí Bečvy. Voda v neznámých dosud chodbách, k nimž vedou dle Milliana otvory za balvanitými zásypy v »II. jeskyni« míříce v prodloužené ose k závrtům severně odtud položeným, opravňuje k názoru, že tato prostora jest součástí pásma jeskynních chodeb vytvořených na předpokládané poruchové čáře. Maně vynořuje se tu otázka, jaké že jest to tajemné podzemí? Jsou to nízké kanály bahnem zanesené, syfony přerušované či prostorné, vysoké galerie s dómovitými vložkami? Soudíme-li podle rozměrů »Propastí« a propastovitých jeskyní zbrašovských, prorývajících protějščí svahy teplického údolí, zdá se, že rozpuštění devonských vápenců černotínských je dosti velké, aby dalo základ ku vytvoření pozoruhodnějších jeskynních prostor. Příchod k tušenému prodloužení jeskyní černotínských jest však, bohužel, dosud beznadějně uzavřen.



## Z archivu města Lipníka.

Města v zemích českých počala vznikatí ve 13. stol. Ta, která založil král na vlastní půdě a jimž byl přímou vrchností, nazývala se město královská; města, jež náležela velmožům, biskupům a klášterům slula město poddanská. Ve městech nejdůležitější osobou byl rychtář, který zastupoval vrchnost. Byl dědičný nebo na doživotí vrchností ustanovený. Měl k ruce 12 konšelů, kteří měli řídití s rychtářem věci soudní a byli od vrchností jmenováni. Města usilují dostati samosprávu soudní a správní do svých rukou a rychtář stává se voleným zřízencem. Konšelé tvoří radu konšelskou, jež se každoročně obnovuje volbou měšťanstva. Konšel, který řídí radu, jmenuje se purkmistr. V úřadě purkmistrovském střídají se konšelé každého měsíce.

Purkmistr a konšelé mají v rukou správu města i soudnictví. Takový soud městský je nižším právem k soudu městskému — vyššímu právu —, od něhož bral v rozličných případech soudních naučení.

Takovým vyšším právem na Moravě bylo Brno a Olomouc, od nich brala jiná města naučení. Brno řídilo se právem norimberským, Olomouc magdeburským. Práva tato — soubor to právních podmínek, kterých se dostalo cizím příchozím, kolonistům u nás — zanikla po r. 1697, kdy česká práva městská — Pavla Krystyána z Koldína\*) — zavedena také na Moravě. Nejvyšším soudem odvolacím pro všechna města koruny české stal se královský soud apelační v Praze, zřízený již r. 1548.

Purkmistr a konšelé města Lipníka již od r. 1448 brali naučení ve věcech soudních od vyššího práva v Olomouci. Naučení taková městský písař zapisoval do zvláštní knihy, zvané »Kniha naučení soudních«, aby soud městský, až by podobný případ soudní se vyskytl, věděl, jak má si počínati a jej rozsouditi.

Taková kniha naučení čili ortelové vydání z Olomouce zachovala se v archivu města Lipníka. Byla napsána 1549, jak uvedeno na počátku knihy. Počíná takto: Léta Páně 1549 času purgmistrův Václava Dandy staršího, Prokopa Zajana mladšího a konšelův Jakuba Tkadlce, Mikuláše Kožišníka, Pavla Nožife, Václava Kloboučnickova, Foltýna Ševce, Jana Charamzy, naučení na ortele od vyššího práva z města Olomouce do Lipníka od dávných let vydaná, pracně shledaná a do těchto knih (podle pořádku let sou skrze Prokopa Štědrone z Tišnova, toho času písaře radního města Lipníka) sepsaná.

První naučení jsou z konce 15. stol., poslední je z r. 1641.

Podávám jedno takové naučení ukázkou:

#### **O zastřelení macochy od pacholete jejího.**

Moudrajm a opatrnajm purgmistru a radě města Lipníka, přátelom našim milajm.

Přízeň naši vzkazujem moudří a opatrní přátelé naši mili. Jakož nám pišete o příhodu, kteráž se u vás stala, že pachole v desíti letech macochu svou, souc od Kateřiny Skládáné z Jezernice na to naveden, zastřelilo, tak jakž psaní vaše i vyznání tejjž Kateřiny nám při tom poslané v sobě zavírá, s tou prosbou, abychom vám co za právo jest rozvážíc, na to naučení dali, tomu všemu sme vyrozuměli. I toto vám na též psaní a otázku vaši na to učiněnou podle práva naučení dáváme. Co se pacholete, kteréž v deseti letech soucí ten skutek z návodu učinilo, dotajče, tomu o to, poněvadž let svajch dospělajch nedošlo, a na to, jakožto dítě nerozumné navedeno jest, k hrdlu saženo býti nemůže, než jinajm trestáním slušnajm, bez ourazu života jeho, je trestati můžete dáti. Datum Olomucii feria VI. ante Mathei apostoli. Anno domini MDXLIIII. (1544).

II. V Koldínových právech městských se praví: »Nežli by manželstvo knězem k stvrzení přišlo, o věno se snešení státi

\*) V Lipníku také si zakoupili Koldínova práva městská a na desce knihy napsali: Za primatorského ouřadu p. Antonína Hrušky zjednané tyto městské práva r. 1726 a zaplacené 4ma rejnskýma.



DĚKANSKÝ KOSTEL SE ZVONICÍ V LIPNÍKU.

má.« Takové snešení slulo smlouvy svatební, které pak do šesti neděl měly býti do městských knih smluv svatebních vepsány. Úmluva o věně zaručena byla rukojmími se strany ženichovy i nevěstiny. Rukojmové ručili »do roka a dne.« Po vyjití této íhůty manželé někdy změnili úmluvu, a to tak, že stali se společníky všeho statku, ale každý si něco pro sebe vymínil.

Taková kniha smluv svatebních zachovala se také v archivu města Lipníka. Je kvartového formátu a počalo se v ní psátí r. 1535. Má na předním listě nadpis: Smluv svatedbních rajstra za purgmístruv Petra Benvíckého, Matuše Křivy, konšeluv Tobše Krajčího, Martina Moravy, Kašpara Hladkého, Bernartha Sanytrníka, Jakuba Tkadlce, Martina Havránka a fojta Burijana Solníka. Příklad takové svatební smlouvy:

(Smlouvy svatební) Pavla Němcova s Kateřinou, dcerou Buřincovou.

Leta páně 1536 v outery po S. třech králích za purkmístruo Valentý Džbánka a Tomáše Babyle a jiných spolupřisedících té rady. Staly jsou se smluvy poctivé svatební mezi Pavlem, synem Jana Vrány z Kunštátu, s jedné a Kateřinou, dcerou neboštika Jana Buřince, z strany druhé, a to taková, že svrchupsaný Pavel pojímá sobě napřed psanou Kateřinu ku pravému manželství, však na takový způsob, jestliže by svrchupsaného Pavla Pán Buoh smrti uchovati neráčil prve nežli svrchupsané Kateřiny do dne a do roka, že jí věna uručuje, tak jakž toto město za právo má, 44 hřiven. A což se statku jejího dotýče, kterýž jí náleží a případnutí má, ten v pokoji a na svém místě zuostati má do svrchupsaného času, totiž do dne a do roka. A za tu svrchupsanú sumu věrnú rukojmě postavil, zejména tyto přátely a dobré lidi, kteříž sou z strany jeho při něm byli: Mašek Soukeník, Janeš Soukeník, Martin Morava, Jan Svačina, Ondráček Kovář, Jan Němců, Jan Matuska a jiní dobří lidé též s ním přistojící. Z strany Kateřiny napředpsané byli sou přátelé a dobří lidé: Dobiáš Krajcí, Pavel, fojt pacetlcký, Jan Hubatý, Jíra Hrnčíř, Jan Krajcí, Martin Prostějovský, Matuš Křiva.

III. V archivu města Lipníka máme také knihu řečenou »černou«\*) nebo »smolnou«, do níž zapisovány výpovědi lidí, když proti nim vystoupil soud městský mučením čili právem útrpným, aby vynutil přiznání vinníkovo, neb aby donutil vinníka přiznatí se k jiným trestným činům, když soudu se zdálo, že toho vinník bez mučení na sebe málo pověděl.

Naše »černá kniha« je kvartového formátu bez nadpisu. Prvý zápis o »vyznání na mukách« je z r. 1594. Můžeme míti za jisté, že měli v Lipníku ještě jednu starší »černou knihu« se zápisy z dob dřívějších; ale ta se nedochovala. Poslední zápis v ní je pak z r. 1651.

\*) Má také skutečně černé desky.

Uvádím zde jeden zápis o vyznání na mukách:

Poznamenání vyznání na mukách Ondry Nádeníka souse-dem byvše na předměstí lipenském.

Předně, v středu po provodní neděli Ondra Nádeník, byvše sousedem na předměstí lipenském, do vězení vzat z poručení purgmístra Jana Měrky, byv tehďaz mlaticem obecním, za příčinú podezřelostí kradení obilí v stodolách, kterýžto Ondra před trápením toto vyznal: Nejprve. Neboštiku Václavovi Hladišovi v stodole na humně že ukradl vrtel žita. 2. Na obecním humně pravice, že ho ten Mikuláš na to navedl. Matoušovi Potočnému 1 vrtel žita ukradl, Jiříkovi Jursovi neboštíkovi 1 vrtel ječmene že ukradl, Matějovi Rakovi 1 vrtel rži ukradl, Janovi Soškovi 1 vrtel špaldy ukradl, za pacholka sloužíc v jedné vsi u fojta 1 vrtel rži že ukradl. A tak pro tu krádež z poručení Jeho Milosti pána p. Jiřího (Bruntálského z Vrbna) od práva jsa ortelován mečem ztrestán. Anno 1600. Mě.



## Kožich ocáskový ze Záhoří.

Obrázek zde otisknutý zachycen byl od profesora Josefa Klvaně na národopisné výstavce v Dřevohosticích r. 1893. Ve Světozoru z r. 1895., str. 24, byl poprvé uveřejněn a vytisknut i popis:

Muž jeden v bílé haleně a schořovicí, se sotorem na levé ruce a jiný ve žlutých koženkách, ocáskovém kožichu a vysoké beranici a konečně žena v marýnce jsou zachyceni na obrázku. Nejzajímavější jest kožich »ocáskový«, v minulém století po celé Moravě nošený. Neměl »zapínání«, oblékal se přes hlavu, na prsou míval často červené srdíčko; lemován byl liščinou a vpředu i vzadu míval liščí ocas. Na sprostější chodění lemován byl jen bílou beránčinou a vpředu i vzadu visel obyčejný ocásek-kůže beránčí; byltě kožich sešit ze dvou ovčích koží. Když někdo majetníku oblečeného kožichu uřízl zadní ocásek, byl pokutován třemi zlatými. Ale když se mu podařilo mimo vědomí majetníka oblečeného kožichu uříznouti ocásek přední, byl prost pokuty a nešťastnému majetníku kožichu byla taková příhoda na posměch a hanbu.

Ve Vítonicích, odkudž i osoby na našem obrázku pocházejí, nosil jakýsi stařeček kožich ještě koncem let šedesátých. Mnohem dříve zanikly kožichy ty na Kyjovsku. Na Hané znám je jen



KOŽICH OCÁSKOVÝ ZE ZÁHOŘÍ.

z obrazů a rovněž i na severovýchodní Moravě nošeny kožichy takové ve století minulém. Kožich na našem obrázku jest »poslední Mohykán«.

Jos. Krumpholz:

## Hranická Propast.

Měl jsem stařenku, která ráda cestovala a o svých cestách mi vyprávěla. Většinou byly to ovšem cesty poutní: do Štípy, za Lhotu, na Sv. Kopeček, do Prahy a ovšem i na Hostýn, pod nímž bydlila. Ale i za svými syny vojáky chodívala a jezdívala a snad na takové některé návštěvě poznala cestou i P r o p a s t u Hranic, o níž mi pak nejednou vyprávěla. Od té doby uplynulo bezmála 50 let a když jsem v 2. čísle t. sborníku četl pověst S. H. Kunovické, vzpomněl jsem si na svou babičku a její popis hranické propasti, jenž věcně velice se shodoval s nadšeným popisem prof. Jana Havelky v I. čítance pro střední školy z r. 1878, ježž tu podávám jako vhodný doplněk zmíněné pověsti pí, Kunovické.

Propast hranická jest úkaz přírodní velezajímavý a nadmíru památný. Po klikatém chodníku pohodlně lesním stínem vystoupíš na horu na pokraj lesíka. Tu oku tvému otevře se spanilé panoráma<sup>1)</sup> daleko za Hustopeč do údolí řeky Bečvy. Nerad loučíš se s milým tím pohledem a obracíš se nazpět do lesíka. Však postoupíš jen něco málo a úžas zastavuje kroky tvé. Jaká to protiva! Tam obraz plný svěží krásy a vnady, tu hrozná, děsná propast bezedný jícen svůj otevírá; tam život plný jasu, tu temný hrob, který si příroda sama ve tvrdých skalách vytesala. Prohlubeň je víc než 70 m hluboká a z polovice tak široká. Způsobena byla bezpochyby tím, že pramen nějaké dutiny a jeskyně ve vápencové břidlicí, z níž hora ta se skládá, vyhlodal a že stropy těch jeskyň snad následkem nějakého zemětřesení neb svou tíží se prolomily a sesuly. Na třech stranách jsou stěny strmé a svislé jako v Macoše, na straně východní sesypalo se však časem tolik prstí, že způsobena je aspoň poněkud schůdná stráž až k samému dnu propasti. Napřed sestupuješ po několika schodech, pak pracně kráčíš pod svislými skalisky po kluzkém klikatém chodníku, do něhož noha se neustále boří. Došelš asi do polovice hloubky; tu vyrůstá z nasypané půdy vysoká a košatá lípa, prastará, do jejích listů nikdy vítr nezavane, na ní jen v samé poledne skrovně paprsky sluneční spadají. Sestoupíš-li pod lípu, dostaneš se konečně až na samé dno propasti, kdež dřímá malé, ale velmi hluboké jezírko. Voda v něm je temně zelená, ba černá a přítoku a odtoku jejího poznati nelze, jen to se pozorovalo, že s řečištěm Bečvy jezírko v jakémsi spojení jest. Nebo když Bečva je rozvodněna, i v propasti voda výše stojí, ale opadne, když Bečva méně vody má. Hrozná však je podívaná z dola nahoru, na ty ohromné balvany skal, které jako by již, již padaly. Mrtvé tu vládne ticho, jen sem tam kamínek padající cinká po tvrdém

<sup>1)</sup> Půvabný a pestrý rozhled po krajině s vyvýšeného místa.

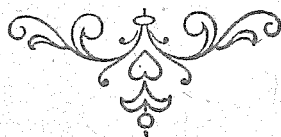


vápenci, jen někdy kavky propast obletující zakrákají. Příšerný rachot však povstává, když vystoupiv zase nahoru, kámen dolů shodíš; tu jakoby v dálce zaburácel hrom.

Tak olomoucký profesor Havelka již před 50 lety povzbuzoval mládež k cestování a lepšímu poznání krás a památností naší vlasti. Ale nebyl prvním, kdo na hranickou propast obracel zájem širší veřejnosti; dávno před ním, již r. 1627, tedy před 300 lety, upozornil na ni svět náš Jan Amos Komenský a to překrásnou svou mapou Moravy, přes 100 let potom znova a znova po celé střední Evropě vydávanou. Komenský poznal Propast hranickou asi očitě, pravděpodobně při některé návštěvě svého přítele, br. kněze Mikuláše Drabíka v Drahotuších, jehož dětem byl kmotrem, nebo některou cestou Hranicemi a vtípně ji znázornil obrázkem rozeklané Hůrky, čnici ve vrcholku oblouku řeky Bečvy mezi Hranicemi a Hustopečemi a ústím jejich potoků z prava, označiv ji zřetelným jménem Propast.



Až zavítáte do Přerova, neopomeňte podívat se i do Komenského musea (v Palackého tř.), kde mezi jinými vzácnostmi máme i 6 výtisků Komenského mapy Moravy různého vydání a mezi nimi i onu z r. 1627, dnes již jediný jen zachovaný neb alespoň známý výtisk této první řádné mapy Moravy, i nad dnešní ještě v leccěms vynikající.



Sova Ottó:

## Vodění medvěda.

(Národopisná črta.)

Kdysi na Záhoří, když ještě bývalo více času na zábavu a veselost, oslavovali velice pěkně zakončení masopustu. Nastrojili někoho za medvěda. Buď ho opletli slamou (obříšly) nebo hrachovinou, jindy opět posloužil k tomu obrácený kožík a hlavu upravili ze zajecích kožek. Jiný opět ho vede jako opravdový medvědář na řetězu, někdo se staral o pořádek a vybírání dáreků. Šli od stavení ke stavení a předváděli medvěda, jak to kdysi činivali v našem kraji opravdoví medvědáři neb cikáni. Při tom medvědář i ostatní přednášeli říkanku, která snad v každé vesnici prodělala různé změny.

Tak v Blazicích říkali tuto říkanku:

Vedeme vám medvěda  
z daleké krajiny,  
má hlad veliký,  
dejte mu slaniny.

Tancovala liška  
s medvědem, s medvědem,  
česali se oba  
hřebenem, hřebenem.

Holešovský vzkázal,  
aby nožky svázal,  
papírem, papírem,  
aby chlapci nechodili  
šupírem, šupírem.

Tady nám nedali  
a tady nám dají,  
zabili komára,  
slaniny dost mají.

V Žákovicích něco vynechali, nebo říkali s touto obměnou:

Tancovala sláma  
choďa po dvoře,  
paní se jí smála  
seďa v komoře.

Vlk s kozó tancoval,  
medvěd jim bubnoval.

Na mále, na mále,  
komu staré dívky  
prodáme, prodáme?  
Prodáme je do Hradišča  
katovi, katovi,  
on z nich nadělá  
karabáčů na voly.

Dejte nám klobáse,  
co se ňó čtyrykrát opáše  
a po pátý podepře.

A vy paní matičko,  
podarujte vajíčko,  
lesi nepodáte,  
tož se podíváte,  
všecky hrnce vám roztríščem  
co v polici máte,  
aji tu mísu velikú,  
co na ní jídáte.

Zhusta, chlapci, zhusta,  
kolem masopusta.  
Masopust se krátí,  
víc se nenavrátí.

Dú, dú na hrach,  
dú, dú, na víku,  
že má vaše dívka  
hlavu velikú.

Ó, matičko, přece,  
o to sviňské plece  
a o tu klobásu,  
co se ňó štyríkrát opášu  
a po pátý podepřu.

Lesi nám nedáte,  
tož se zpodíváte,  
všecky hrnce vám rozbijem,  
co v polici máte,  
i tu velkú mísu,  
co na ní koláče máte.

\* \* \*

Sám jsem neměl příležitosti viděti původní vodění medvěda, neboť jsem z města a na Záhoří jsem přišel teprve v r. 1909. Co se dnes ještě sem tam provádí, již to není to, co bývalo.

Tak v šišmě vodění medvěda obstarávali pacholci ze dvora. Vzali si menší vůz, zapřáhli do něho vola se zvonkem na krku. Na voze v truhle seděl jeden z nich s harmonikou a hrál, jiný opět točil na truhle připevněným kolečkem, aby činilo dojem, že hraje na »vergí« (flašinet). Medvěda mívali pěkně přistrojeného a maškar také dostí, ale říkanky při tom už neříkali.

Tedy to hlavní, co by sběratele národopisného materiálu zajímalo, už bylo opomíjeno.

Ještě v prvním desetiletí tohoto století chodili s masopustním medvědem v Radkovicích.

Třeba ne původní, přece ještě ukázkou vodění medvěda, mi předvedli moji žáci v Blazicích, když viděli, že říkanka, již mi donesli, mne obzvláště potěšila a zajímala, neboť o něčem podobném jsem doposud ani neslyšel, ani nečetl. Bylo to v masopustní úterý, když jsem viděl z okna mé světničky jakýs zvláštní neobvyklý ruch na návsí mezi mými školáky. Hned ten běžel s obřisly, hned zas jiný. Myslil jsem si, co tam zas kutí? Když tu najednou za veliké slávy a radosti vedou medvěda ustrojeného opravdu umělecky. Byl celý omotaný obřisly (i každou nohu zvláště) dle poučení pamětníků tohoto dnes již zapomenutého zvyku. Přišli pod mé okno a předvedli mi celý ten výstup, jak dříve vodívali medvěda. Pak obešli celou dědinu a zakončili hostinou, pozůstávající z vajec a sodovky.

Když po válce mne osud zavál do Žákovic, tu moji žáci mne jednou pěkně poprosili o onu říkanku, co se říká při vodění medvěda, že by také rádi chodili s medvědem. Bylo jim vyhověno. Přišli pak také ke mně s medvědem, ale pozoroval jsem, že říkají čehosi více a jinak, než co jsem měl zaznamenáno. To jest onen dodatek, který jsem si pak od nich vyžádal zase já. Kterýsi starý pamětník tohoto zvyku, když mu předčítali ode mne opsanou říkanku, vybavil si v paměti onen odchýlný dodatek.

Příštího roku chodili u nás už staří, když viděli, že chlapi tak dobře dopadli, ale říkanky už neříkali a posledně chodilo již jen několik maškar bez medvěda, troubili a vybírali na — pítí. — Inu, jiná doba, jiný mrav.

Potud moje záznamy a poznatky. Bylo by však víc jak na místě, doplnit je i z jiných vesnic, zda tam vodívali medvěda, říkali-li něco odchýlného a kdy naposled ho vodili.



Dr. František Příkrýl:

## Drahotuch a starožitnosti na Pobečví.

Nad Podhořím jsou trosky zámku Drahotuchu, vystavěného zemanem z Drahotuš asi 1190, při zavedení ústavy lenní na Moravě, přijatým do panského stavu erbů černého orla. Drahotuch postaven ve strážné pevnosti domobrany dle ústavy práva obyčejového ku střežení veřejné cesty — Hučnice — od železné Brány (hradisko nad Běloušínem) u Běloušína do Olomouce. Páni z Drahotuš měli pečovat o její bezpečnost. Koncem XIII. stol. se zvrhli, obírali kupce a činili násilí.

Král Jan, otec Karla IV. trestal 1310 na Moravě takové škůdce zemské. Přišel z Olomouce do Podhoří, zámek dobyl, pána s čeládkou pověsil na stromech potoka k Jezernici a vyřkl nad zámek Drahotuchem říšskou kletbu. Na věky nesměl nikdo zámek obnovit. Král Jan vrátil příbuzným utraceného, kteří bydleli na tvrzi v Drahotuších, celý majetek. Tvrz ta stála v nynějším Zachalupci, na kopečku okrouženém příkopem a vodou naplněným z pramene posud proudícího. Z rozsáhlého dvora zřízeno předměstí zvané Zachalupci. Pramen zachycen v nádrži a na tvrzi stojí dvě chalupy.

Aby páni z Drahotuš mohli se zbrojnoší pozorovat znamení dýmu ve dne, požáru v noci na strážných kopcích okolí, vystavěli si proti městu za Bečvou »na Hadovci« maličký zámeček na výběžku Karpat se svolením pána na zámku Helštýně. Než před uplynutím 40 let nálezem zemského práva byl zámeček rozbořen, aby okolí Valšovic nepřešlo vydržením v majetek pánů z Drahotuš. Tento zámeček se jmenoval nový Drahotuch. Čtyři bratři na tvrzi v Drahotuších r. 1388 prodali svoje vlastnictví markraběti Jodokovi a ten postoupil ihned panství drahotušké pánu Ctiboru Tovačovskému z Cimburka. Páni z Drahotuš rozrodili se pak po Moravě od Dačic po Vyškov a vymřeli do XVI. stol. (Volný, Místopis Moravy.)

Král Jan 1310 přeložil kupeckou cestu z Běloušína na Hranice, Drahotuše, Lipník, Dolní a Velký Újezd, Daskabát do Olomouce; dnes je říšskou silnicí.

Památky ze starých věků jsou: Pod dědinou Střítež je hráze přes Ludinu, jménem »Moravská brána«. Přes ní přecházela starodávná cesta »Hučnice« od železné Brány u Běloušína z kraje Moravců na Moravu. Na levém břehu Ludiny byl pohraničný les obou kmenů, jehož zbytky posud krásí kraj. Nad moravskou bránou je návrší u Hranic »Stráž« zvané, na němž konal zeman ze Švrčova s družinou stráž domobraneckou.

Stopy »Hučnice jsou u Velké, Hrabůvky, Klokočí, Slavíče k Veselíčku.

Na tvrzi zemana ve Stříteži jsou dvě křtitelnice z doby cyrilometodějské. Starší tvaru obrovského kalicha, jako ve Vítchově u Jimramova, z pískovce bez ozdob a mladší, kamenicky ozdobená.

Za Olšovcem na výstupku Jasenic jsou trosky zámku Burkhart, rozbitého asi současně s Drahotuchem. Patřil zemanu v Poštátě, přijatého r. 1190 do panského stavu. Tvrz jeho stávala v Poštátě na místě farního kostela a fary. On konal obranu s družinami malých zemanů na pevnosti (hradisku) nad železnou Branou a při cestě z Oder na Poštát, Boškov, Kozlov, Vel. Újezd. Jest tu v okolí Špálova počínaje, k Vel. Újezdu několik strážných kopců a v několika obcích stopy tvrzí menších zemanů.

Nad lomem u Hrabůvky je na osamělém výběžku Jasenic hradisko strážné, nakloněné k Veselíčku a opodal nad Lhotkou »strážný kámen, u něhož stále hlídač pohlížel k Moravské bráně a Stráži u Hranic. Plocha hradiska nad lomem patří podnes rolníkům ve Lhotce. Na něm strážil zeman ze Lhotky s družinou z Hrabůvky. Pod Veselíčkem k Oseku nalezeno veliké množství předmětů z doby kamenné, po činnosti lidské.

Tršice před r. 1242 stály jižněji, blíž kaple sv. Kunhuty. Tataři zničili tuto pravěkou osadu, která měla pohíby na polích »u hrušky« k potočku Pazdernici. Pod ornici 4 dm nalezají se v pravidelné vzdálenosti 5 kroků hroby. U mužů kolem popelnice jsou kamenné sekery, obuchy a šípy z křemele; u žen vřetena, přesleny, kostěná šidla; u dětí hračky z vypálené hlíny.

Na toto místo hledí Hradisko u Vel. Týnce, na němž bývala pravěká osada hrazená »Týn«. Dolů u osady, na místě zámku byla tvrz zemana »Týnec«. Z Hradiska hledí se přes Holici na Olomouc ve vzdálenosti 8 km.

Po této kupecké cestě, Pobečvím z Olomouce k železné bráně u Bělotína, táhl posledně s vojskem král Vratislav r. 1061 na Odru, Fulnek k Hradci u Opavy, aby uhá'il župu Holasovskou pro korunu českou. Vratislav měl za manželku dceru uherského krále Ondřeje. Pomocí polského krále Boleslava usiloval bratr jeho Bela shodití jej s trůnu. Vratislav se ho u'al. Boleslav chtěl župu Holasovské se zmocnití, přitáhl k Hradci a byl zde králem Vratislavem odražen.

Jan Zbořil:

## Vázání šátků v Dolním Újezdě.

Jsa zvědav, jaký asi byl ženský kroj hanácký v okolí Lipníka, navštívil jsem přítele, redaktora »Záhorské Kroniky« v Dolním Újezdě, v pondělí dne 6. dubna 1925. Zvláště mne zajímá různý způsob vázání šátků na Hané a sousedním Záhoří. I požádal jsem přítele, aby mne zavedl k některé stařence, která vázání šátků ještě zná.

Šli jsme nejdříve k 73 leté stařence Bibiáně Remšové. Byla náhodou doma. Přítel přednesl jí mou žádost, aby byla tak laskavá a zavázala si na hlavě lípský šátek, který jsem za tím účelem s sebou přinesl, tak, jak je; za mladých let sama nosila. Teď jsem byl velice dychtiv, jak si při tom asi bude počínat. Znáám kroj až po Olomouc, dále v kraji od Olomouce k Lipníku jsem kroje neviděl ani ve skutečnosti ani na fotografii. Stařenka si položila na hlavu vrkoč (podložka zastupující svinuté dva copy do věnečku), na to vzala šátek tvaru čtvercového, složila ve směru úhlopříčny tak, že vytvořil rovnoramenný trojúhelník a přehodila přes hlavu tak, aby prostřední cíp spadl na záda

až pod pás, přesně do prostřed a druhé dva cípy dolů na předeck přes prsa až k pasu. Teď uchopila každou rukou jeden cíp šátku, přitiskla k hlavě těsně ke spánkům a palci začala šátek podhrnovatí ke spánkům; ve dlaních se vytvořily záhyby, které vsunula pod šátek nad uši. Vzadu zbyl malý cípek.



Vázala 7. dubna 1925 v Dolním Újezdě u Lipníka 73 letá Bibiána Remšová. Takto vázaly ženy rozené v letech 1850—1860, šátky. Způsob novější.

Já s úžasem pozoruji, že jest to totéž vázání, jak za mého dětství si vázávala šátek moje matička Františka Zbořilová z Lesan č. 29., nyní čítající 71 roku.

Stařenka Remšová dále si při vázání počínala, jak naznačeno postupně v »Českém Lidu« roč. XVII., str. 88-95, totiž: jeden cíp přidržela bradou, upravila levé ucho, levý cíp přehodila přes těmě a upravila pravé ucho. Pak uchopila oba cípy a vzadu svázala, že vytvořily suk, který se vzadu přikryl talířovitým útvarem. Zbývající konce cípů přeložila přes temeno hlavy, jeden přes druhý a úvaz byl hotov. — Potom nám ještě přinesla na ukázkou dva lípské šátky pěkně zachovalé, které si na památku uschovala. Jeden hladký červený s modrými trapečky a druhý mrskaný čili šlahaný, s hnědými trápci.

Chtěl jsem vidětí úvaz ještě starší osoby. Zašli jsme ke stařence Venclíčce. Ta zas nám ukázala vázání staršího způsobu, jak vázávaly její vrstevnice rozené v letech 1830—1840, totiž s většími naušnicemi vzhůru trčícími, ale postupem stejným jako u stařenky Remšové. Tato stařenka Venclíčka též má uschované lípské šátky. — Šátky tyto jsou jediný pozůstatek ženského kroje, který jsem v Dolním Újezdě spatřil. Že šátky se uchovaly až na naši dobu, toho jest příčina ta, že ačkoliv Hanácký kroj odkládaly, šátky zavázané »na uši« nosily i k modernějšímu úboru, jak jsem pozoroval na dvou ženách na trhu v Olomouci roku 1914. Posledně tak vázala šátek, jak jsem se dověděl, až do své smrti Barbora Andryšková z Bystrošic u

Olomouce, která zemřela 30. července 1925 v 92. roce věku svého a jest vyobrazena v »Českém Lidu« roč. XXV., str. 58., v šátku po hanácku zavázaném.



Vázala 7. dubna 1925 v Dolním Újezdě u Lipníka 80 letá stařenka Venclíková. Starší způsob. Takto vázaly šátky ženy rozené v r. 1830—1840.

Poněvadž mě tento zvláštní způsob vázání ode dávna zajímal, dle zkušeností, obrazů a fotografií sledoval jsem mapu Moravy a tu jsem určil tohoto vázání následující hranice, počínaje od západního kraje Hané; Stínava, Ptení, Hlučov, Přemyslovice, Laškov, celé Litovelsko až po Mohelnici, Unčov, Šternberk na severu; od Šternberka přímou čarou na jihovýchod až po Lipník, Bíškovice, Vítonice, na jihu pak Dřevohostice, Tučín, Pavlovice, Předmostí, Brodek, Citov, Tovačov, Klenovice, Pivín, Otaslavice, Prostějovičky, Krumsín, Žarovice, Hamry, Vícov. — Hanačky od Přerova na jih v okolí Holešova, Hulína, Kojetína, Kroměříže a Zdounek vázaly šátky již docela jinak a způsobem rozmanitějším.

Anna Vinklarová:

## Křest na Záhoří.

Narození dítěte bývalo velkou, skutečně radostnou událostí. Nevadilo nic, ať to bylo dítě první, páté neb desáté. Všechny bývaly stejně vítány. Ke křtu neslo se děcko v červené peřince, vyšíváné červenými květy, ovínuté povijanem z »tvrzení« zhotoveného. Čepička byla ornátová (z brokátu) a na vrchu čepičky byla velká stuha. Po křtu bývali kmotří pohostění sladkou kořalkou a koláči.

Kmotrovství bylo pro vyvolené ctí a nikdo se nevymluvil. Ba udržovala se pověra, že kdyby se někdo na polí z kmotrovství vymluvil, že by to pole více nerodilo.

Nedělka ležela na lůžku postaveném v koutě. Nad ní byl ke trámům ve stropě přibitý rám s bílou plachtou — »koutnicí«. V bohatších rodinách bývala plachta pěkně vyšívána.

Nedělka nesměla z kouta vyjít až po úvodě. Vyšla-li dříve, stalo se jí jistě neštěstí. Buď dítě bylo »podhozené\*»), neb matka onemocněla. Do 6ti neděl (i když byla po úvodě) nesměla po slunce západu vyjít ven, aby se dítěti nic nestalo. Tato pověra se udržuje v mnohých rodinách podnes.

Nemanželská matka dostala při úvodě na potupu malinkou svíčku, jen co by jí v prstech udržela a nespálila se.

Nedělku chodily navštěvovat ženy a nosily »do kouta« jídlo a pítí. Hlavní byla kmotra. Ta přinesla poprvé velkou mísu nudlí, zabitou, očištěnou slepicí a máz kořalky. Potom každý den až do úvodu nosila hrnek polévky s drobty a koláč neb rohlíky. Před úvodem poslala velký koš koláčů, buchtu a kořalku.

K úvodu nesla matka dítě v bílé, krásně vyšíváné »úvodnici«. Na úvod šly všechny ženy, které byly nedělku navštívit a tak se stalo, že za mnohou selkou šlo 25 až 30 žen.

Po úvodě byla hostina. V Soběchlebích zvala na ni bába osobně. V Rakově však po úvodě vzala bába »hrotek« a na návsi naň bubnovala a volávala ženy do hostiny. Hostina trvala celý den. Jedly se koláče a pila kořalka. O kávě tehdy ještě nebylo ani slechu.

Po hostině poslala se všem ženám výslužka, zvaná »radostník«. Největší dostala kmotřička: 4 velké koláče, na nich vrchovatě naložené malé koláče a láhev kořalky.

Jak vidět, hrála kořalka při narození děcka velkou roli ke škodě dítěte i matky.

J. Jakeš:

## Čertův kámen.

Jdeme-li po mezi od nádraží Kunovice-Loučka na jih, dojdeme za půl hodiny na lesnatý kopec Hradiště. Jméno samo nám napovídá, že tam bývalo kdysi staroslovanské hradiště, do kterého se lid utíkal i s dobytčím při vpádu nepřátel. Taková hradiště bývala obyčejně na příkrých kopcích hodně vysunutých z řady hor do volného kraje. Bývala opatřena spečenými valy a kolovou ohradou. Pro případ delšího obležení bylo nutno, aby při hradišti byla voda. Proto nenacházíme staroslov. hradišť na místech bezvodých. Na úpatí Hradiště jsou dva velmi silné prameny se znamenitou vodou. Valy na našem Hradišti jsou velmi málo znatelné, obyčejný výletník nevšimne si ničeho.

\*) mrzák, zrůda.

Sestoupíme-li s hory a pustíme se na jihovýchod, dojdeme asi za čtvrt hodiny k Čertovu kameni. Trčí na horském hřbetě na malé planině, skrytý s jedné strany hustým smrčím a s druhé mladým boučím. Blízko něj hrozivě se tyčí zbytek starého hvozdu, jako svědek časů minulých. Staleté jedle s vichřicemi a bouřemi zvyklé zápasití, chmurně pohlízejí do dálky. Bez průvodce byste Čertův kámen sotva našli. Mne k němu zavedl syn hajného.

Je to balvan z tvrdého pískovce, na jedné straně asi čtyři metry vysoký, na druhé sestupuje šikmo na planinku, takže je možno pohodlně na něj vystoupit. Na kolmé stěně balvanu je důlek jakoby hlavou vyllačený a poblíž znaky, jakoby obrovské něčí ruce se do něj otiskly. Tam, kde se balvan mírně svažuje na planinku, je velká prasklina. Vedle ní je vydloubaná dutina jako pro hlavu a krk zvířete a ještě níž úzká stružka. Zdá se, že obrovský tento kámen byl kdysi vyvržen vlnobitím moře na břeh, anebo, což je asi úsudek správnější, dostal se sem s ledy sjíždějícími s polohy vyšší. Takových bludných balvanů je po vlasti naší rozseto více a často marně bychom hledali horninu stejného složení geologického v širém okolí. Není tedy jiného vysvětlení, než to, že přijely s ledovými krami na konci doby ledové. Lid si původ těchto kamenů vysvětluje všelijak a nejvíce tak, že je čert donesl zdaleka. »Čertových kamenů« je mnoho a pověsti o nich jsou v jádře všechny stejné. O našem Čertovu kameni vypravuje si lid tuto pověst:

Za dávných časů sídlil nad Podhradní Lhotou rytíř, který velmi utiskoval své poddané. Za nejmenší provinění krutě trestával. Nosival veliký bílý kříž na prsou a ženy neměl. Ukrutný tento pán vyjel se svou čeledí kdysi do vojny. Na hradě zanechal jen slabou posádku zbrojnošů, kteří nebyli již k ničemu. Po jeho odjezdu si ubohý lid oddech. Co bude však dále, až se ukrutník vrátí? Uštvaný lid se uradil, že hrad ukrutného pána zboří. Snad se odstěhuje ze zdejšího kraje, když nebude mítí kde bývatí. Usnešeno — vykonáno. Jednoho večera přepadl lid hrad nedobrého pána, posádku pobil a hrad do základů pobořil. Po dlouhé době vrátil se pán z vojny. Byl to smutný návrat. Válka dopadla asi špatně, protože se vrátil bez zbrojnošů. Doma hrad pobořen a nikde nikoho, kdo by mu byl ochoten pomoci. Usedl na zbořeníšti a smutně se díval do kraje. Pohroužen v černé myšlenky zamumlal: »Duši bych čertu upsal, kdyby mně do kuropění nový hrad vystavěl.« Kde se vzal, tu se vzal, černý stojí před ním. »Volal jsi mne, tu mne máš!« Domluvili se brzy, rytíř podepsal úpis brkovým perem svou krví a čert se dal do práce. Snášel velké balvany na protilehlou horu a lítal s nimi v povětří jako pták. Když již poslední balvan vlekl, zakokrhá v blízké vesničce kohout. Čert zlostně balvanem mrští, vida, že dílo nedokončí. Balvan s hrozným hlukem spadl na horský hřbet. Zaryl se hluboko a leží tam pódnes. Mů-

žete na něm posud viděti otisk ďáblový lebky a spárů, jak je do balvanu zadíral, když jej vlekl. Tolik nám povídá pověst a rovněž pověsti o jiných »Čertových kamenech«, kterých jest po vlasti naší rozseto hojně, mají stejný obsah.

Bylo to koncem srpna, když jsem byl u Čertova kamene. Sluníčko hrálo, vřes kvetl a voněl medem. Ulehl jsem ve vřesu a brzy usnul. Měl jsem sen, který se velmi podobal pravdě. Najednou octl jsem se v době před půldruhým tisícem let. Udiven zírám s kopce do širého kraje. Kraj má ještě jiný ráz. Všude v dolínách lesy, jezera, pole a vesničky jen na návrších. Po horách všude černé, neproniknutelné hvozdy. Na strništích a pastvinách veliká stáda dobytka. A ejhle, co to? Z údolí pod horami ozývá se táhlý zpěv. Divám se a vidím: Zástup lidu bíle oblečeného ubírá se přímo ke mně. Hledím a vidím, že po všech cestách směřují sem zástupy a každý takový zástup vede s sebou ověncené dobytče. Jdou děkovati bohům věkožijným za bohatou úrodu. Skrývám se do houštiny a čekám, co se bude dítí dále. Zástup za zástupem přichází se zpěvem a všichni se utábořují na horské planině. Když jsou všichni shromážděni, vystupuje do popředí, zvedá ruce a mluví velebný kmet, bělovlasý, v bílé říze u rukávů zlatými nitkami vyšíváné. Následuje sborový zpěv, táhlý, velkolepý. Kněz zase začíná mluvití. »Bohové naši milí, boží věkožizní! My, národ váš, přišli jsme sem, abychom Vám vzdali dík za zdraví, pohodu a úrodu hojnou, kterou jste nás ráčili obdarovati. Přinášíme Vám z toho nejlepšího, co máme. Býčky bujně, skopce tučné, koláče a sladkou medovinu. Přijměte laskavě žertvu naši a ochraňujte nás i naše děti a děti našich dětí od věků po věky . . . popřejte míru a hojnosti ve všem zemi naší.« Znovu zapěl sbor. Mužové silní povalili býčka na kámen a za zpěvu a jáсотu prořízl mu kněz ostrým nožem krční tepny. Krev kouřící odtékala stružkou, vydlabanou v kameni »žertvovém«. Lid jásal a v mžiku planuly ohně. Veliké kusy masa se opékaly na rožních. Před hostinou provedl kněz »ulitvu« — ulil medoviny do jamky v kameni obětním. Hejna krahujců, rarohů a kání přiletěla z lesů, aby se zúčastnila žertvy. Nastalo hodování a veliká radost prostoupila srdce všech. Zde přestávala nenávisť, starosti zapomenuty, jen láska a radost zavládly. Lid se radoval a sedě kolem ohňů, pojídal maso, koláče a zapíjel medovinou. Slepce jakýs na banduře o dvou strunách opěvoval činy mužů bohatýrů. Když pěl o dobách nešťastných, kdy nepřátelé plenili zemi, svírali mužové pěstě, při zpěvech slávy jiskřily jim zraky. Kousek dále na palouce mládec kučeravý zpíval a doprovázel zpěv hrou na kobzu. Kol něho shromáždila se mládež a tančila kolo, tanec prastarý. Pěkně se otáčeli, prohýbali — hned postupovali vpřed, zase zpět, tu prudce, tu opět kolébavě a na konec vše splynulo ve vířivém reji.

Veliká koule sluneční skláněla se za Javorník. Bílý dým z obětní hranice válel se při zemi a rosa sedala. Zástupy chystaly

se k návratu. Zapěli ještě veliký sbor děkovný a ubírali se zvolna do údolí.

Chlad mne probudil. Rozhlížím se kolem, jen kámen žertvový leží tak, jak před věky tu ležel. Kámen žertvový, obětní, dnes »Čertův kámen«.

Jos. Jakeš:

## Světloňoši.

Bývaly to za starých časů pěkné besedy na Záhoří. Jizba pěkně vytopena starými kachlovými kamny, kolovrátky vrčí, dědoušci a babičky zády opřeni sedí u pece a vyprávějí pohádky. Povím Vám jednu, jak si ji pamatují z dětství podle vyprávění tetičky Klvaňky. Vyprávěla takto:

»Za mých malých let strašivali lidi světloňoši. Když se zvečeřilo, začala se na paršovském Rybníce ukazovat světélka. Napřed vyskočilo jedno — a zhaslo. Pak se objevilo druhé, třetí, až jich byla celá řada. To světloňoši tropili své reje. Hned skákali v řadě, hned poskakovali v kole. Najednou všichni zmizeli, aby o kousek dále se znovu objevili a provozovali své hry. Hledivali jsme na ně z okna a třáslí se hrůzou. Běda, kdo by se opovážil mezi světloňoše. Utancoval by se k smrti v tom vířivém reji. Mnoho lidí důkladně potrápili. Vodili je celou noc po bahnech a tak je omámili, že se ani ráno nemohli vzpamatovat a sotva dolezli domů.

Jednou šli chlapi od muziky z Horních Něčic. Bylo již po půlnoci a hleděli si napímiti. Z Rakova pustili se po loukách přes Rybník k Paršovicím. Najednou kde se vzala, tu se vzala před nimi světélka. Pustili se za nimi. Světélka si jen hrála. Chlapi jako omámení za nimi. Ani nepozorovali, že by měli být dávno již doma. Šli a šli za bludnými světélky. Konečně unavení usedli a odpočívali. Obešla je hrůza a teprve nyní jim přišlo na mysl, že je světloňoši zavedli. A ti rozradovaní skákali kolem nich. Chlapi zakrývali si oči rukama a třáslí se hrůzou. Když se rozednilo, poznali, že sedí na louce u dolnoněčické Skalky.

Jednou byl u nás na besedě strýc K. z Opatovic. Zdržel se až do večera. Protože bylo mnoho bláta, pustil se domů přes Rybník po Osilných. Že prý se mu po lukách půjde lépe a nemůže zabloudit. Když vyšel za vesnici, zdálo se mu, že před ním jdou lidé se svítilnami. Napřed byli dva a pod Rakovem se k nim přidal třetí. Šel stále za nimi a zdálo se mu, že cesta trvá dlouho. Pomyslel si však, že nemůže zabloudit, když půjde stále po lukách. Šel a šel, světélka dováděv poskakovala před ním a když nastával nový den, byl tam, odkud vyšel, pod Paršovicemi. Dušoval se, že stále šel rovně po lukách, nikde nepřišel na cestu, celou noc prochodil a ráno by tam, odkud vyšel.

Také mne jednou světloňoši povodili. Sloužila jsem v Dolních Něčicích. Jednou pozdě na podzim šla jsem na přástku k Symerskom do Soběchleb. Bylo tma jako v pytli. Na Rybníku pod dědinou přede mnou se objevila světélka. Já jako hloupá za nimi. Jdu, jdu stále podle potoka po lukách. Světélka poskakují a vedou mne dál a dále. Jdu jako omámená za nimi. Konečně mne z omámení vzpamatovala blízká světla a klapot mlýna. Došla jsem až do radkovského mlýna. Zůstala jsem tam až do rána. Když jsem se vrátila, všichni se již po mně sháněli. Říkali, že to mne světloňoši povodili, jako se stalo již více lidem. Od té doby jsem večer již nikam nechodila.

Mně se přihodila také zajímavá příhoda. Jednou na podzim spatřil jsem z okna světélka, pohybující se na Rybníku. Rychle běžím, abych se podíval na tajemné bytosti. Čekalo mne však zklamání. Soused kupec vypaloval prázdné sudy od petroleje.

Na Záhoří říkají, že prý vodníci, světloňoši a strašidla jsou zakletí na tři sta let. Myslím, že to zakletí potrvá na věky. Pole odvodněna, močály vysušeny, křoví vysekáno, kde by se tedy ta pohádková havěť zdržovala? Pohádky budou však žít věčně, ale budou jiné, jiné a pohádky věků budoucích budou snad vyprávěti o životě tvorů na jiných světech.

Ant. Svěrák:

## Šumburk.

Dvě hodiny na jih od Kelče jest dědina Podhradní Lhota. Přímo nad ní vypíná se příkrá stráň, kam jen s namáháním se dostaneš. Tam tě vedu, abych ti ukázal kus minulosti. Na tomto horském hřbetu, nad zbořeninou staroslovanského hradu »Bašta«, ve stínu šumících lesů vypínal se ve středověku pevný hrad š u m b u r k. Tu zdržovali se mnohdy biskupové olomoučtí, vzdálení hluku světského; sem zajížděli, když v hlubokých lesích lovy na medvědy, vlky, jeleny atd. se pořádaly, sem utíkali se za dob válečných, tu mnohou listinu důležitou svým podpisem stvrdili. A věru bylo to místo, jež každému požadavku vyhovovalo: pevné jako pravý hrad na skále, nedostupné a při tom půvabné se vzácnou vyhlídkou ke třem stranám světovým.

Vmysleme se poněkud do dob těch zašlých

Vesele cinkaly poháry vínem perlicím naplněné, když veselá družina lovecká po celodenní námaze s hojnou kořistí na hrad se vrátila. Tu zas vážné osoby sedí kolem dubového stolu, vážné jsou jejich tváře, vážné hovory; jsou zlé časy. A opět hluk, řinčí meče, smrtonosné sviští šípy proti nepříteli, jenž se až sem odvážil; nepřítel zahnán, obránci se radují. Přešla léta válečná; rytíři příliš zvykli řinčení zbraní a bujnému, nevázanému životu a poloha Šumburku choutky jejich jen podporuje.

S cháskou spustlou, ze všech končin světa sebranou, již radostí srdce poskočí, udá-li se jí krev zřítí, podnikají »výlety« do celého okolí; skrývají se v houštinách podél cest, číhajíce na obchodníky, jimž bylo Kelčí dále se bráti ať ke Kroměříži nebo Opavě, do Polska, do Uher, a již opět sviští šípy, řinčí meče, družina obchodní přepadena, obrána, povražděna; lupiči jako sovy táhnou se do svého doupěte, aby zapili svou práci a v čele jejich rytíři Zich z Kelče a Burian Puklice.

Avšak nejen po penězích a zboží mrtvém rozesílá pán hradu svou čeládku k cestám; i do osad za noci činí s ní vpády, odvláčí ženy, děvuchy do svého brlohu a zničené vrhá je do dusných podzemních děr.

Nadarmo vysílání jsou poslové napomínající, aby neřestí bylo zanecháno; rytíř se směje, neslyší, k čemu také? Má zápis na pergameně, houf oddaných zbrojnošů, kteří ani čerta se nebojí, a k tomu hrad tvrdý, o nějž marně rozbíjí se lebky nepřátel a jehož brány jen věrným se otvírají.

Nezbývá než udeřiti na hrad větší mocí. To pomohlo; lupiči přemoženi a tí, již v boji nepadli, na stromech kolem hradu zvěšání jiným na postrach a hrad se zemí srovnán.

Takové bývaly osudy hradů loupežných rytířů a takový byl i osud Šumberka, až na konec, který byl méně tragický.

Šumberk, který v listinách se píše také Schaumberk, Šavenburk, Šamburk, byl založen biskupem Brunem (1247-1281), který za tou příčinou vyměnil roku 1272 svou ves Žopy u Holešova za Zubřici u Kelče a nad ní hrad vystaviti dal. V roce 1400 byl dán v zástavu a stal se brzy sídlem loupežných rytířů.

V listině z r. 1455 se praví, že Šumberk a městečko Kelč zastaven byl se vším příslušenstvím svého času panošům Sigmundovi a Mikuláši z Bítova, Hanušovi z Liptína a jejich dědicům za 650 kop grošů, kteříž tyto statky dlouhý čas v držení měli, až pak po smrti biskupa Pavla odtud okolní obyvatelé znepokojovali, poškozovali a s nimi válčili a proto zemský hejtmán moravský, pan Jan z Cimburka, hrad za 1500 zl. vykoupil a valy ihned rozbořiti poručil (1451). Od té doby leží v ssutinách. Dnes nenajdeš po něm ničeho, než hromadu kamení se sotva zratelným půdorysem. Kdyby nebylo pověsti a dědiny Podhradní Lhoty, ani bys nevěděl, že tu kdysi pevný hrad stával — všechna sláva — polní tráva!

## Pověst o Šumberku.

Jeden člověk z Kunovic měl hezkou dceru. Ta padla do oka pánu na Šumberku. Vyslal svého služebníka, aby jí nějak na hrad dostal. Ten užil lsti; nakoupil masa a poprosil děvuchu, aby mu to na hrad donesla, že má ještě jinou práci. Ta, netušíc ničeho zlého, šla. Sotva však do hradu vstoupila, chopili se jí

a na noc do tmavé komory zavřeli. Otec, vrátiv se domů, dcery nenalezl a hned tušil, co se asi stalo; sousedé jeho domněnku potvrdili. I chopil sochor a přímo do hradu. Sotva mu vrátný otevřel, praštil jej sochohem po hlavě, že se skácel mrtev k zemi. Šel dále a potká druhého. I ptá se: »Kde je má dcera?« A již opět zasvištěl sochor ve vzduchu a chlap váli se v krvi; tak se stalo i třetímu. Vzniklý hluk uslyšela dcera, začala volati o pomoc, otec přikvapil, vypáčil sochohem dveře, dceru vyvedl a s ní zároveň 4 jiné ženské. Pán hradu, zpozorovav jej, jak ze hradu kvapí, otevřel okno a střelil po něm šípem, ale netrefil. Kunovjak se ohlédl a volá: »Ta nu, kdyby ňa nebylo líto toho sochora, mrštil bych jim po tobě, co by ti tu hříšnú dušu vyrazil, ale škoda ho« a šel po svých. A. S.

K. J. Heinyš:

## Pověst o tajné chodbě na hradě Helštýně.

V dobách, kdy válčení bylo jaksi ustáleným zvykem v našich zemích, obléhali nepřátelé Helštýn a chtěli hradu se zmocniti.

Již tehdy řídly lesy v údolí pobečvanském a z hradu bylo možno snadněji shlédnouti nepřitele, než v dobách jeho zbudování, kdy údolí bylo jediným hustým, neproniknutelným lesem.

Pán hradu dlel kdesi v bitvách. Doma zůstala jen choť jeho, sličná a ctná Kunhuta. Trpce plakávala opuštěná paní celé večery na hradní terase ve společnosti pětiletého Otíka a sedmileté Jirušky. Foupátka tato marně těšila plačící matičku, jež cítila se odchodem manžela velmi opuštěna. Zřela stále ve snách svého manžela, jak těžce raněn sklání ustaranou hlavu k zemi, skytající tvrdého lože zraněným bojovníkům.

Kunhuta kdysi zas hrůzným snem vyděsena vyběhla vzrušena na terasu, chtěc se uklidniti. Tu však řinčení mečů okolo hradu vylekalo ubohou hradní paní, chvějící se chladem nočním a zahalenou pouze v lehké roucho.

Hradní paní svolala hlídku a v tom již hlásný seběhl s hlásnice a oznamoval, že hrad obklíčen jest nepřátely. Lze si představití úlek paní, jež v prvé řadě vzpomněla na své miláčky, spící bezstarostně v postýlce.

Spěchala do ložnice a v pláči sklonila se nad zarůžovělými tvářičkami. Co bude s jejími poupátky a s ní? Starý, věrný zbrojnoš přikvapil s úpěnlivou prosbou, aby paní uprchla co nejrychleji s dětmi tajnou chodbou, jež vedla k řece Bečvě. Hrad dlužno ponechatí osudu, poněvadž přesile nepřátel lze se těžko ubrániti. V prvé řadě musí rytířka mysliti na sebe a na své děti.

Kunhuta se rychle rozhodla. Vyhledala klíče od tajné chodby a s lidmi svými spěchala v bezpečný úkryt.

Jaké leknutí však zmocnilo se všech, když při otevření železných dveří zaleskla se v chodbě voda tak vysoko, že nebylo možno se jí přebrodit bez nebezpečí života. Rytířka tušila, či to asi dilo. Před hradem není nikdo jiný, než pokrytecký přítel jejího manžela, který dávno tajně usiloval o její čest manželskou. Jediný on věděl o tajné chodbě a dal do ní napustiti vodu z Bečvy, aby rytířka nemohla utéci. Chtěl zmocniti se krásné paní stůj co stůj — ten bídník Olda ze Skutče, nejfalešnější rytíř pod sluncem. Hlásný po chvíli napjetí potvrdil domněnku své paní. Před hradem skutečně stál dosti hezký, ale drsný rytíř s velkou tlupou lidí.

Dař troubením se ohlásiti a zvucným hlasem žádal o spuštění mostu. V odpověď dostalo se mu šípů z luku mladického pážete Laška, zbožňujícího svoji velitelku. Tak tak, že se Olda ze Skutče uhnul před tímto mistrně mířeným šípem. Vztekem zrudl a poručil své tlupě obléhati hrad.

Hradní čeleď však nelenila. Polovina stavěla kvapně můstek v tajné chodbě pro velitelku, aby s dětmi jakž takž mohla uprchnouti. Byla to úžasně namáhavá práce, leč pro čeleď, milující svoji hodnou paní upřímně, nebylo nic těžkého.

Druhá polovina statečně bránila hrad proti vpádu nevěrného přítele jejich rytíře. — Šípů jen fičely a z řady obléhajících již mnohý klesl v měkkou zeleň mechu s ránou v hrudi.

Zatím byl můstek hotov, rytířka vzala své skvosty rodinné. Lašek nesl děvušku, starý zbrojnoš hošíčka a provázení věrnou čeleď, za noci, kdy popřál Olda ze Skutče oddechu svým lidem, uprchli tajnou chodbou na břeh Bečvy. Dvířka tajné chodby byla uzamknuta na zámek. Čeleď strhla za sebou prkna můstku a zbyl jen kus na kvap vystavěného toho můstku u východu, který rovněž byl řádně uzamknut.

Rytíř Olda ve snu se nepokojně zmítal, chvílemi sahaje k pasu, kde měl ukradený klíč od tajné chodby. Uzmul jej svému příteli, když kdysi rozjaření vínem, besedovali v důvěrném hovoru. Již tehdy bídník toužil unést choť rytíře.

Jitro rozhodilo po lesích a nivách rudé červánky vycházejícího slunce kdesi nad Krásnicí, les rozzvučel se zpěvem ptactva, v trilcích celé hymny pějíciho k jasnému nebi . . .

Olda ze Skutče procitl. Zdálo se mu, že hradní most spadl sám od sebe, on s tlupou svojí pospíšil do hradu a našel hnízdo prázdné. — A sen ten k nevýslovnému vzteku a úžasu se mu na vlas vyplnil. Čeleď jeho marně čekala na šípů luků z cimbuří hradu. Hrad stál tu sám němý, mlčenlivý a nikdo se neozýval, ani druhý, ani třetí den. Rytíři dostalo se listu, na kterém mu paní Kunhuta oznámila, že jest již v bezpečí, aby se zbytečným obléháním nenamáhal.

Do vody hradního příkopu se ovšem rytíři nechtělo, viděl, že stojí před opuštěným hradem, poněvadž se kavky nad nimi v hejnech sletovaly, pátrající nerušeně po zbytcích jídla v nádvoří a zjev tento byl neklamným znamením.

Jak se jen rytířka mohla chodbou plnou vody odvážit? Či dostala snad křídla od samého pána pekel, hradu tomu přes veškerý svůj neúspěch přejícím?

Chvatně sjel Olda ze Skutče k vchodu do tajné chodby u Bečvy. Ničím nehnuto, můstku ve vodě si rytíř nepovšiml. Práskl zlostně dvířky a odtáhl s čeleď od hradu.



## D r o b n é z p r á v y .

### Písmo Slovanů před 2.000 lety.

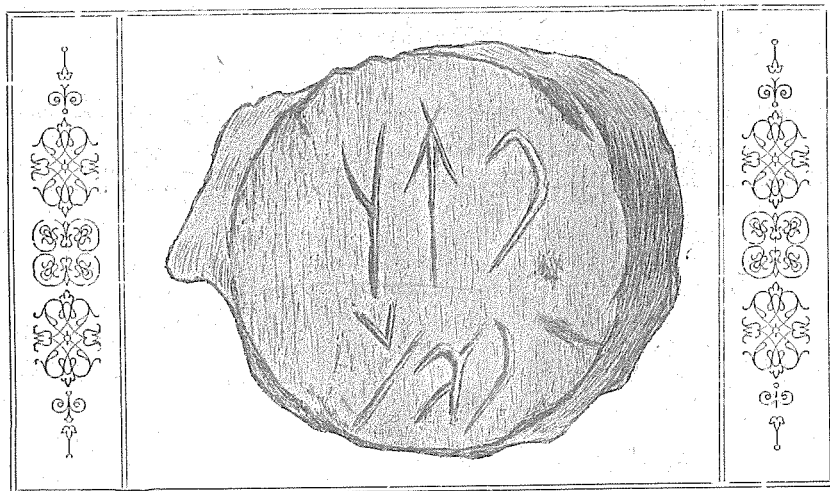
Odpovídám věcně časopisu »Naše řeč«, Praha, č. 2, 1926 takto: Tacitus, Germania hl. 42. píše o knázu Slováků o Turu rka: Moravanům a Slovákům panovali knázi (reges) z vlastního národa, vznešený rod Mirobuda a Tura (Tudri) . . . On to byl v druhé polovici I. stol. Tur panoval z gradu Turova pod Veles-Turskou horou kolem nar. Kr. Pána, z Turzovky. Podle runové literatury pošly runové značky ze Syrie přes Malou Asii do Evropy. Nordický runolog N. H. Sjöborg r. 1805 praví, že tyto značky přišly do Skandinávie pohostinně z Asie. Herodot IV. 67. uvádí, že na Ukrajině kladly se bukvice, dřevěné ratolesti, přiseknuté jako značky hlásek, v nápisy na hladce urovnanou půdu. Tacitus pak v Germanii hl. 20., že na severu Dunaje v krajinách příbuzných kmenů kladli tyto bukvice na bílé sukno. Bukvy vryté na skály v nápisy, na zlaté náčiní, zbraně, nazývaly se runy. Nápisy zvali Skandinavci: Vanarunir. Tyto lze čísti na zlatých mísách a nádobách v Eremitáži petrohradské, pro vlastní ruské, z mohyl prastarých; ve vídeňském kabinetě mincí pak na zlatých pokladech z území býv. Uher. Nejbohatší literaturu runovou mají Etruskové. Žunkovič ukázal z této, že byli Slované. V Mariboru zakládá se časopis pro slovanské runy. Tam se to rozvede důkladněji. Dr. František Příkryl.



**Runy.** V hlínku u dědiny Hradisko, 3 km západně Kroměříže, nalezeno bylo mezi střepy dna hrnce s nápisem runovým, který chová ve sbírce starožitností pan J. Slovák v Kroměříži. Na místě obce Hradisko u stoku Moravy, Hané a Bečvy stával Hrad (okresní město) na hradské (cestě) spojující hrady Veles-



hrad (Staré Město, Uh. Hradiště), Olomouc, Mohelnici, Krňov, Svídnici s Polskem a Lužicí na Vratislav z jedné a Budyšin z druhé strany. Stará hradská je naznačena na katastrální mapě Kudlovic a přes lesy na mapách velkostatku Napajedla a Kvasice. Vycházela z nich nad Lubnou, kolem pevnosti Obrance s mohyťami z doby kamenné na Vrbku, sklonila se po hřbetě kopce do údolíčka v lese Obora, úvozem hlubokým přefala zdounecký potok a vystoupila u Vázan na Valy u Kroměříže, kde stojí kříž cyrilometodějský. Vedle obce Kroměříže vedla přes tento »Hrad« na Kojetín, Dub do župního hradu Olomouce. Palacký a Dudík připomínají zde vítěznou bitvu synů krále Sába, Kojaty a Nezamysla, při níž tento hrad (město) byl zni-



čen. Stalo se to po příchodu vojvody Čecha do kraje kolem Staré Boleslavy s jeho ruskými Radimiči, Chorvátů k Turnovu a Mnichov, Hradišti z Karpat, a Ďulebů (Bužanů) k Domažlicím.

U obce Hradisko nalezeny v minulosti nedávné mnohé starožitnosti z doby kamenné, bronzové a železné.

Výrobek hrnčířský s runami vyroben byl v tomto bývalém okresním městě (hradu).

Kdokoliv by našel podobné značky na nějakém předmětu starožitném, necht' to laskavě sdělí redakci Záh. Kroniky.

Dr. Fr. Příkrýl.

### Ze starých vzpomínek hranických.

(Vybral Jos. Šindel.)

Město Hranice úsilovně hledá delší již dobu nové prameny pitné vody na rozšíření a doplnění svého vodovodu. Stavbami kasáren, nových rodinných domů a připravovanými dalšími novostavbami jak ve městě tak i v okolí lázní Teplíc, stává se řešení otázky této naléhavým. Konají se pokusná vrtání a

zkoumá výdatnost pramenů ve blízkém i vzdálenějším okolí města.

Nyní právě je zajímavé proto ústní podání, jež se udrželo v Hranicích z dob stavby severního nádraží: »Stari pamětníci vzpomínají, že při kopání studny na nádraží vyrazil tak silný pramen vody, že bylo jej nutno ucpati pytlý pískem a kamením naplněnými.« A věc není bez podkladu. Časopis »Die Biene, jež vycházel v Novém Jičíně r. 1850-1860 a přinášel zprávy i z Hranicka a Lipníka, podává o tom v ročníku 1852 na str. 193 toto: (v českém překladě) »Na zdejším nádraží objevil se při kopání studny tak silný pramen vody, že bylo nutno neprodle- ně přerušiti veškeré další práce. Dva stroje bezvýsledně pracovaly, aniž podařilo se jim vyčerpati bohaté zřídlo. Vody neubývalo nijak ve studni. Proto přikročeno k částečnému jejímu zasypání pískem a šterkem. Když z celé hloubky 14 sáhů zasypány 4, podařilo se potom pomocí obou čerpadel (poeticky pojmenovaných Orfeus a Virginia) zmociti proudy vodní. Studnu označuje autor jako nejhlubší na celé trati od Hodonína. Základní její kamen položen byl potom slavnostně dne 29. května 1852. Odtok vody podobal se potůčku.« Potud zpráva.

Hloubka studny, asi 20 m, odpovídá míře ve zprávě udané. Voda v ní však nestačí již potřebě a musí býti dopiňována pramenem od lesa Doubravy.

Stalo by opravdu za to, pokusným vrtáním poblíže studny zjistiti, zda v udané hloubce 14 sáhů nachází se tolik vody, Hranicím tak potřebné.

\* \* \*

### Z Veselíčka:

**Neomylný prostředek ku zvýšení užítkovosti dobytka**, proti nemocem a učarování, nezná snad už nikdo, a přece dosud možno je ho dosíci s přispěním upřímných, nezávistných přátel.

Je-li na zahradě, patřící k hospodářství, rostlina, lidově »prosek« zvaná, má moc zázračnou, jak výše označeno. Aby rostlina měla účinek, nesmí o ní majitel hospodářství věděti, tak že hodlal-li by někdo účasten býti dobrodiní rostliny té, musí mu býti do zahrady vsazena bez jeho vědomí. Dle sdělení p. J. S. z Veselíčka jest v oné osadě v jedné zahrádce, u plotu vsazena tato rostlina a ve stavení tom prý mají takový zdar dobytka, jako nikde jinde. Popis rostliny, zvláště pak útvarů, jež kořen rostliny té tvoří, nemožno prý popsatí.

**Poznámka:** Rostlina ona správně se jmenuje *poseď černý* (*Bryonia alba*) a náleží k rostlinám tykvicovitým. Jest to bylina vytrvalá s bílým řepovitým kořenem a otáčivou 2—7 metrů vysokou lodyhou; květy žlutozelené, málo úhledné; plody černé bobule zvicí hráchu. Kořen má často podobu lidského těla, obsahuje hořkou, jedovatou látku. Užíval se dříve v lékařství jako projímadla, nyní ve zvěrolékařství.

## Ceník z roku 1789.

Obilniny: Měřice žita 2 r 30 kr — 2 r 36 kr, rži 1·45—1·51 r, ječmene 1·24—1·30 r, ovesa 0·57—1·03 r, hráchu 2·12—2·18 r, prosa 1·39—1·45 r, čočky 2·30—2·36 r. — Kopa slámy: žitné 3 r, rezné 4 r, ječmenné 3 r, ovesné 2 r; cent sena 51 kr. — Libra masa (= 56 dkg): z vola 5 kr, z krávy 4 kr 2 d, z vepře 5 kr, škopa 4 kr, telete 4 kr 2 d; libra slaniny 14 kr, srnčího 9 kr, jelenního 7 kr, divoké svině 7 kr, zajíc 30 kr, husa 36 kr; pára kapounů 54 kr, pára koroptví 24 kr, pára kačen 36 kr; 1 slepice 21 kr, morák 1 r 30 kr; libra másla 18 kr, másla rozpuštěného 1 r; 6 vajec 3 kr, libra svíček 16 kr, libra mýdla 14 kr; máz vína 18—24 kr, máz piva 4 kr, máz kořalky 20 kr, libra kamenné soli 3 kr 1 d, kuchyňské soli 4 kr 2 d. — (Máz = 1·415 l). J. B.

## Z Vitonic: O cigánovi;

Jeden hospodář ve Chvalčově přijal do služby cigána a poslal po něm svému kmotru k svátku do Vitonic čerstvé raky s dopísem. U lesíka však je cigán uvařil a snědl. Psaní cdevzdal kmotrovi. Ten přečta psaní, ptá se cigána, kde má raky, co mu kmotříček posílá na papíře. Cigán radostně: »Pantáto, to su rád, že só ty raky na papíře. Ty druhy sem snědl u lesíka nad Sovadinou.« Hospodář se tomu zasmál a pravil: »Odpočiň si u nás a kerý budem mít v noci pěknější sen, ten dostane upečeného zajíce, co mám v tróbě přichystanyho.« — Šli spát a jakmile vše utíchlo, cigán vybral z trouby zajíce upečeného a snědl jej. — Ráno hospodář ptal se cigána, co se mu zdálo. On mu na to: »Napřed vy, hospodáři, řekněte váš sen!« Hospodář pravil: »Zdálo se mi, že sem stópal po zebří do nebe.« »Hospodáři«, povídá cigán, »já jsem vás viděl lést do nebe a myslel sem, že se nevrátíte, proto sem zavčas v noci zajíce snědl.« — Hospodář se srdečně zasmál vtípnému cigánovi a poslal ho, domů.

## Z Dolního Újezda: U bohaté lípy.

Za dávných časů žil v Dolním Újezdě bohatý, ale velmi lakomý zeman. Byl již stár a neměl potomků. Obával se, že po jeho smrti všechno jmění dostanou cizí lidé a přemýšlel, jak by tomu předešel. Tu mu napadlo, aby všechny peníze někde v lese zakopal. Promyšleno — vykonáno. Když zemřel, všichni lidé se divili, že žádného jmění nezanechal. Ale jako na všechno na světě, zapomělo se po čase i na bohatého zemana tím spíše, že nikomu v nouzi nepomohl. — Když krajem převalila se hezká hromádka desítek let, káceli dřevaři v lese stromy. Když pak kopalí klči, začaly se jim z pod kořenů staré lípy sypat žluté zlaťáčky, kopalí dál, a našli celý poklad. O peníze se rozdělili a měli každý tolik, že nejbohatším sedlákům se vyrovnali. Šťastnému tomu místu v lese začali říkat » u bohaté lípy«. Ač lípa již dávno ztrouchnivěla, název » u bohaté lípy« zachoval se do dnešního dne a říká se tak určité trati v Obecním lese.

Za vydávání a redakci odpovídá Ant. Fröhlich, učitel v Dol. Újezdě u Lipníka n. B.  
Tisk J. Slovák, Kroměříž.

## POMNÍKY

K UCTĚNÍ SVÝCH  
DRAHÝCH ZEMŘELÝCH  
HROBKY, VEŘEJNÉ  
PAMÁTNÍKY



ATD. DODÁ V KAŽDÉM  
DRUHU KAMENE  
BEZ KONKURENCE FA.

HAVLÁSEK A MICHALEC  
V LIPNÍKU N. B.

MODERNÍ NÁVRHY A ROZPOČTY  
ZDARMA.

# UHLÍ ŽELEZO LEPENKA CEMENT ŘAKOS

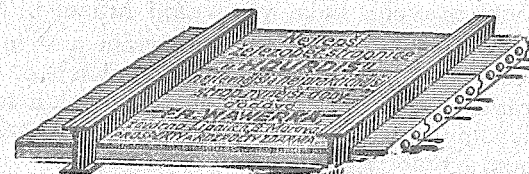
Nejlevnější nákup ve velkém i malém zboží železářského, stavebního, barev, laků, jakož i výbav pro nevěsty a jiného zboží pouze u známé firmy

J. Goňa v Lipníku.

Sici stroje. Děť. kočárky.

NEJDOKONALEJŠÍ A NEJLEHČÍ NYNĚJŠÍ DOBY  
JEST STROP Z KLENBOVÝCH DESEK

„HOURDIS“



SKLOVITĚ GLASUROVANÉ.  
TAŠKY NA STŘECHU, KANALISAČNÍ ROURY,  
ŽLABY, HURD. PLOTNY, ŘÍMSOVKY,

VYRÁBÍ A ZA NEJLEVNĚJŠÍ CENY DODÁVÁ:

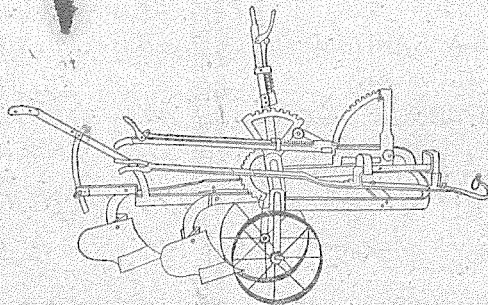
**FRANTIŠEK WAWERKA,**  
LIPNÍK N. BEČ. (MORAVA).

---

# PRAKTICKÝ DVOURADLIČNÝ PLUH.

Po delším konstruování a zkoušení orby, s níž se rád zabývám z povolání, podařilo se mi sestavit tento pluh, takže manipulace s ním každého orače potěší.

Pluh, je-li ze země vyzdvižen, jak obrázek znázorňuje, je k ovládní (na obrátěch neb při dopravě) tak pohodlný, že i hoch jej snadno obslouží.



Osa pluhu umístěna je ve střední části, takže váha se na této přenáší. Je-li pluh spuštěn do země, skloní se ramena s koly dopředu, a pluh nabude v zadní orné části takové váhy, že se nespádně při orbě tvrdé půdy do země vysune. Pluh je říditelný třemi pákami a možno je použití při orbě, aniž je třeba zastaviti.

- I. páka slouží k spuštění a vyzvednutí ze země,
- II. k řízení záběru vlevo a vpravo,
- III. k řízení pravého kola, vyrovnání brázd, hloubky.

Pluh zhotoven je z výborného materiálu a v měřítku nejkratším, takže i v těžkých půdách oře velmi lehce.

Při dopravě nasadí se oj do zadní části a pluh táhne se po zpátku. Každý jiný víceradličný pluh předělám na tento způsob za cenu mírnou a v době pokud možno nejkratší.

Pochvalné uznání od 7 rolníků po ruce. Při dotazech dvojlistek.

**HNILICA EDUARD, KOVÁŘ  
V DOL. UJEZDĚ U LIPNÍKA N. B.**